11

వసుచరిత్ర

బలవంతులు దుర్బలజాతిని బానిసలను కావించిన కాల మది. నరహంతలు ధరాధిపతులై, చరిత్రలో ప్రసిద్ధి కెక్కిన యుగ మది. ఒక జాతిని వేరొక జాతీ, ఒక వ్యక్తిని మరొక్క వ్యక్తీ, పీడించే సాంఘిక ధర్మం పుష్కలంగా పండుతున్న తరుణ మది.

పరిస్థితులకు లోబడుతూ, పోరాడుతూ, అపారమైన నష్టాలను, అనూహ్యమైన విజయాలను, మానవజాతి సంతరించు కొంటున్న సమయ మది. కోట్లాది క్షుద్రజీవుల లాగానే, మానవుడు కూడా అనేక పరిణామ దశలను అప్పటికే అనుభవించాడు. ప్రకృతి సిద్ధమైన బలా బలాలతో పాటు, మానవ మేధస్సు 'సృజనా శక్తి'ని గూడా పొందింది. ఆ శక్తి రాను రాను పరిమితమైన వారికే దత్తత పడిపోవడంతో, మానవజాతి వర్గాలుగా విడిపోక తప్పలేదు. బుద్ధిబలము, ఉత్పత్తి సాధనాలు, తోడుకాగా, ఒక వర్గం, మరొక వర్గాన్ని, ఒక జాతి, మరొక జాతిని, ఒక దేశం, మరొక దేశాన్ని, ఘోరాతి ఘోరంగా పీడించ సాగాయి. శతాబ్దాల తరబడి జరిగిన ఈ

మహత్తర సంగ్రామం వలన, మానవునిలోని నీచ ప్రవృత్తులు, పాశవికత, హేయాతి హేయంగా, స్వేచ్ఛగా, తీవ్రంగా వెలికి రావటం జరిగింది.

మానవజాతి 'స్వార్థా'న్ని నేర్చుకొన్నది. ప్రథమ దశలో, ఆత్మ రక్షణతో ప్రారంభమైన ఈ 'విషబీజం' రాను రాను ఏపుగా ఎదిగి దారుణమైన ఫలితాల నివ్వజొచ్చింది. తననుండి తన వారికి, తన కుటుంబానికి, - తన జాతికి, తన దేశానికి - వరకూ విస్తరిల్లింది. ఊహాతీతమైన విప్లవాలు రేపింది. భయంకరమైన మారణహోమాలు ప్రజ్వరిల్ల జేసింది. బలవంతులు విజయులైనారు. దుర్బలులు పరాభూతులైనారు. కుత్సితంతో, మోసంతో, బుద్ధిబలంతో, గెలిచినవారు గెలువగా, ఓడినవారు - వారే కాదు — ఆ జాతీ జాతి మొత్తమూ నామ రూపాలు లేకుండా కాల గర్భంలో కలిసి పోవటం జరిగింది.

అలా కలిసిపోవడానికి ముందు, ఆ జాతి చేసిన పోరాటాలు, ఎదుర్కొన్న కష్ట పరంపర, అనుభవించిన బాధలు, కార్చిన కన్నీరు, ఘోషించిన ఘోషలు, చరిత్ర అత్యంత జాగరూకతతో జారవిడిచింది. అలా జారవిడవడంలో, ఏమరుపాటు సంభవించిన సందర్భాన, తప్పిపోయిన ఏ ఒకటి రెండు ఆధారాలో, మనకిప్పుడు ఉపలభ్యమాన మవుతున్నాయి. వాటి ఆలంబనంతో, ఇదమిత్థమని స్పష్టంగా చెప్పగలిగిన దేమీలేదు.

కానీ, కాలం అతి విచిత్రమైనది. ఈ తీవ్ర సత్యాలను,

అది తనలో ఇముడ్చుకోలేక, అప్పుడప్పుడు వెలి గ్రక్కుతుంటుంది; శిలా శాసనాల రూపంలోనో, పురాతన వస్తు రూపంలోనో, శిథిల నగరాల రూపంలోనో, చరిత్రకు జంకుతూ గొంకుతూ, అంతవరకూ, ఒక విధంగా నడచిన చరిత్ర అప్పటి నుండీ, వేరొక విధంగా నడవ వలసి ఉంటుంది. ఒక నాడు తను చేసిన (బుద్ధి పూర్వకమైన) పొరబాటును సరిదిద్దు కోన వలసి వుంటుంది. కాల పురుషునకూ, చరిత్రకాంతకూ చుక్కెదురు గావును. అనునిత్యం సంఘర్షణ తప్పని సరి అవుతున్నది.

*　　　*　　　*

భారత పురాతత్వ శాఖ వారు, పూర్వ భారత సంస్కృతీ పునరుద్ధరణ నిమిత్తం త్రవ్వకాలు ప్రారంభించిన సంగతి లోకవిదితం. కేంద్ర ప్రభుత్వానుమతితో, ఇటీవల రాజపుత్ర స్థానంలో జరుపడిన పరిశోధనలో, విచిత్రమైన ఎన్నో విషయాలు బైటపడినట్లు పత్రికా పాఠకులందరూ ఎరుగుదురు. పాడుబడిన ప్రాంతంగా, ఇంత వరకూ పరిగణింపబడుతూ వచ్చిన స్థలాన్ని, పై శాఖవారు త్రవ్వగా, అక్కడొక మహా నగరం బైటపడ్డది. వీధులు తీర్చి దిద్దినట్లున్నాయి. శిల్ప శోభతో పింపెసలారే భవన శిథిలములు గోచరించాయి. ప్రజలు ఎంతో నాగరికతతో జీవించినట్లు, ఎన్నో చిహ్నాలు దొరికాయి. అయితే అవన్నీ బూడిదలో కప్పబడి ఉన్నాయి. వీధులనిండా, బూడిద, బొగ్గు రేణువులు విస్తారంగా ఉన్నాయి.

నగరం ఆ మూలాగ్రం అగ్నికి ఆహుతయి పోయినట్లు భావింపబడు తున్నది. లక్షలాది మానవాస్థికలు నగరమంతటా విరజిమ్మబడి ఉన్నాయి. ఒక చోట ఆయుధశాల, దాని కల్లంత దూరంలో ధనాగారము, రాచనగరు ఉన్నట్లు స్పష్టంగా గోచరిస్తున్నది. ఆ నాటి రాజులు (ముఖ్యంగా ఆ నగర మేలినరాజు) దయార్ద్రచిత్తు డనడానికి, శాసనాలు చాలా ఆధారాల నిస్తున్నాయి. మరికొన్ని తామ్రశాసనాలలో, అవమానకరమైన భాష ఉపయోగింప బడ్డది. కొన్నిటిలో బెదరింపులు, యుద్ధాల కాహ్వానము మొదలైనవి ఉన్నాయి.

ఏది ఏమైనా ఆ నగరంచుట్టూ ఒక బ్రహ్మాండమైన 'కథ' అల్లుకొని ఉన్నదనడం సుస్పష్టం. నగరం అగ్ని దగ్ధం కావడాన్ని బట్టి, చివరిదశలో, అది శత్రు పీడితమయి ఉంటుందని రూఢిగా చెప్పవచ్చు. ఐతే ఆ రాజెవరు? అతని రాజ్యమేది? అతని శత్రువు లెవరు? ఏ కారణంచేత అలా శత్రుత్వం వచ్చింది? ఇత్యాది సందేహాలు సమాధానాలను అపేక్షిస్తున్నాయి.

ప్రతి కార్యానికీ వెనుక, ఒక్కో కారణం ఉంటుంది. కారణ రహితమైన కార్యం ఉండే అవకాశం లేదు. అలాగే ఒక్కొక్క రాజ్యోద్భవానికి, ఒక్కొక్క కారణ ముంటుంది. ఉండి తీరాలి. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం మనలను పాలించడానికి కారణం, మహమ్మదీయ రాజులు. మహమ్మదీయులు మన

దేశంలో కాలూనడానికి కారణం, ఆ నాటి హిందూ రాజులలోని అనైక్యత. అలాగే ఈ భస్మనగరానికి గూడా, వెనుక చాలా కారణాలు ఉండి ఉండాలి. అవేమిటన్న ప్రశ్నకు సమాధానం వెదకడంలోనే, ఆ చరిత్ర కూడా బైటపడుతుంది.

లభించిన నాణాలనుబట్టి చూస్తే ఆ నగరం పేరు 'జయంతి' అని తేలుతున్నది. లిపి సంస్కృత మైనప్పటికీ, ద్రవిడ ప్రభావం, భాషలో కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తున్నది. నాణెమునకు ఒక వైపున 'గొడ్డలి' బొమ్మ చెక్కబడి ఉన్నది. గొడ్డలిని ఆయుధంగా ధరించిన రాజులు పూర్వ భారతంలో ఉన్న ఛాయలు లేవు. పురాణాదుల్లో పరశురాముడు మొదలైన వారు సరే! గొడ్డలి 'సారంగ' జాతివారి ఆయుధం. 'సారంగ జాతి' బానిస జాతిగా, చరిత్ర ఒకటి రెండు చోట్ల మాత్రమే చెబుతున్నది. వారు తప్ప మరొకరా ఆయుధాన్ని వాడారనటానికి నిదర్శనాలు లేవు. సారంగులు, ప్రాణప్రదంగా గొడ్డలిని చూచుకొనే వారనడం నిర్వివాదం. అయితే ఆ జాతి పెంపుదల లేక నశించి పోయినట్లూ, ఆ జాతి అభివృద్ధి కోసం (!) ఆ నాటి పాలకులు చేసిన ప్రయత్నాలు ఫలించనట్లూ' చరిత్ర నొక్కి వక్కాణిస్తున్నది. కానీ సారంగ జాతి రాజ్యా లేలినట్లు ఎక్కడా లేదు. ఈ పరిశోధనా ఫలంగా చరిత్రను చక్క దిద్దవలసిన ఆవశ్యకత పర్పడ్డది. బానిస జాతిగూడా కొంత కాలం రాజ్య మేలినట్లు సవరించాలి.

మంచిదేగానీ, ఇందువల్ల మరికొన్ని క్రొత్త సమస్యలు ఉత్పన్నమౌతున్నాయి. మృగాలవలె అడవులలో సంచరించే, ఈ జాతి, నాగరికతను ఎప్పు డలవరచు కొన్నది ? రాజ్యా న్నెలా సంపాదించింది ? బానిసజాతి పాలక స్థాయిలో కొస్తుంటే, ఇతర పాలకులు ఎలా సహించారు ? అలా సహించ గలిగేలా వారిని ఏయే శక్తులు ప్రేరేపించాయి ? చివరికిలా భస్మీరాశి కావలసిన గ్రహచారమేమి సంభవించింది ? ఎవరు కారణం ? సారంగజాతి, ఎంతకాలం రాజ్యమేలింది ?

ఇవీ ప్రశ్నలు.

ప్రత్యుత్తరాలు లభించడం, అసంభవ మనుకొన్న ఈ ప్రశ్నలకు, అదృష్ట వశాత్తూ పుష్కలమైన వివరాలతో సహా అవి లభించాయి.. ఒక మహత్తరమైన చరిత్ర—కాలం అత్యంత జాగ్రత్తతో కాపాడుతూ వచ్చిన చరిత్ర - బైటపడ్డది. ప్రతి రాజవంశానికీ, దాని చరిత్ర ఉన్నట్లే ఈ బానిస రాజవంశా నికీ ఉన్నది. ఈ వంశ వృత్తము, వంశీయుల గుణగుణాలు, దానాది పుణ్యకార్యాల పట్టిక, రాజ్యం ప్రాప్తించిన విధా నము, - ఇంకా ఇలాంటివే లిఖించబడిన మృత్తికా పత్రాలు, (స్థూలంగా ఇటిక రాళ్ళనవచ్చు. అయితే వాటికీ, ఇటికలకూ భేదమున్నది. ఈ పత్రాలు ఇటికలంత మందంగా ఉండవు. పలుచగా, ఇంకా పొడవు, వెడల్పుకలిగి, వ్రాతకు అనుకూ లంగా ఉంటాయి.) రహస్య మందిరంగా గుర్తింపబడిన చోట దొరికాయి. వాటి ఆధారంతో సారంగజాతి చరిత్ర వ్రాయ టానికి ప్రయత్నం జరిగింది.

1

అలసి పోయిన సాయంత్రం అందంగా సాగిలి బడ్డది. మబ్బులు రోషంతో ఎర్రబడాయి. పల్లె పల్లెలంతా హాపురుమంటున్నది. వృద్ధులు, రోగపీడితులు, హృదయ విదారకంగా రోదిస్తున్నారు. పల్లె ఒకమూల నుండి దగ్ధమయి పోతున్నది. ఆర్పే ప్రయత్నాలేమీ లేవు. చాలా గుడిసెలు పెరికి వేయబడి ఉన్నాయి. కొందరు మంటలలో కాలిపోతున్నారు. మరికొందరు మంటలనుండి వెలికి వచ్చి, కాలిన శరీర భాగాలు పెట్టే బాధకు అల్లాడి పోతున్నారు. క్రమంగా, అజ్ఞానం లాంటి చీకటి, తల విరియబోసుకొంటూ, క్రమ్ముకొస్తున్నది. నాలుగు వైపులా భయంతో చూస్తూ, చెవులు రిక్కించి వింటూ, కొందరు చాటుమాటున పల్లెను సమీపిస్తున్నారు.

వాసవుడు కదలలేదు. మెదలలేదు. ఉలకలేదు. పలకలేదు. చెట్టునానుకొని, అదే పనిగా, దగ్ధమౌతున్న పల్లెకేసీ, సైనికులు వెళ్ళిన దిక్కుకేసీ చూస్తున్నాడు. అతని కన్నులు ఎర్రబడ్డాయి. పెదవులు వణకుతున్నాయి. పిడికిళ్ళు మూతలు పడుతూ, తిరిగి విచ్చుకొంటున్నాయి. కూలిపోయిన తన గుడిసెవేపు చూశాడు. గుండెలు పగిలి పొయ్యాయి, మధ్యాహ్నం వరకూ, ఆనందం పొంగి పొరలిన ఆ యింట్లో, ఇప్పుడు పీనుగ లున్నాయి. తనను అమితంగా ప్రేమించే తల్లి చచ్చి పడి ఉన్నది. తండ్రి 'కుకురు' రాజ్యానికి బానిసగా పట్టుకు పోబడ్డాడు.

తండ్రి జ్ఞప్తికి రావడంతో, వాసవుడు స్థిరంగా నిలబడ లేక పోయాడు. కాళ్ళు జవచచ్చిపోయాయి. కుప్ప కూలి పోయాడు. రెండు కళ్ళూ మూసుకొన్నాడు. అయినా తండ్రిరూపం స్మృతికి వచ్చింది. ఆజాను బాహువైన అతని ఆకారం, సింహాన్నైనా నిరాయుధంగా చంపే అతని బల ధైర్యాలు, అన్నిటినీ మించి, తనను బుజ్జగించేటప్పటి ఆప్యా యత, వాసవుణ్ణి విచలితం చేశాయి. విచారాన్ని ఆపుకోలేక బావురుమని ఏడ్చాడు. ఎటువంటి చెట్టుకొమ్మనైనా, అవలీ లగా విరిచే తన తండ్రి చేతులకు, తను చూస్తుండగానే సంకెళ్లు వేయబడ్డాయి... ఆ దృశ్యం — తలచుకొంటే – ఎంత ఘోరం!! కుకురు సైనికులు వస్తున్నారని తెలియగానే, తననూ, చెల్లినీ, తండ్రి దాచి పెట్టాడు. తను గూడా అప్పుడే తప్పుకోవచ్చు. కానీ, పల్లెను రక్షించాలని, అందరనూ దాచే ప్రయత్నం చేయడంతో, అంతా భగ్నమయింది. సైనికులు నిప్పులు క్రక్కుతూ వచ్చారు. పల్లెను చుట్టుముట్టారు. స్త్రీ పురుష వివక్షత లేకుండా, ఆరోగ్యవంతుల నందరినీ పట్టు కొన్నారు. స్త్రీలను వివస్త్రలను చేసి, చుట్టూచేరి, సంతోష ధ్వానాలు చేశారు. వినోదార్థం కొంపలకు నిప్పు ముట్టించారు. మంటలు కోరలుసాచి బుసలు కొడుతుంటే, చిరునవ్వుతో, శిశువులను, వృద్ధులను, మంటలలోకి విసరి, వారు గుండెలు ద్రవించేలా కేకలు పెడుతుంటే, విని, ఆనందించారు. బయటికి రావాలని ప్రయత్నించిన వారిని, బల్లేలకు గుచ్చి, నిప్పుల్లోకి

విసిరారు.

సైనికు లిలా చేస్తున్నా తన జాతివారెవరూ కిమ్మన లేదు. అలాగే చూశారు. చూడలేనివారు మానేశారు. తండ్రిని బంధించిన తరువాత, ఇద్దరు సైనికులు తన తల్లిని పట్టుకొన్నారు. దిగంబరిని చేశారు. ఒకడు బలాత్కరించాడు. తల్లి పెనగు లాడింది. గింజుకొన్నది. అరిచింది. ఫలితం - ఆరు గురు సైనికులు ఆమెను పట్టుకొన్నారు. ఒక్కొక్క పశువు, తన పశు వాంఛను తీర్చుకొన్నది. తను ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు. అడుకోందామని ప్రయత్నించాడు గానీ చెల్లి వారించింది. అడుకొంటే మన ప్రాణాలు గూడా దక్క వన్నది. వెళ్ళి చేయగలిగిం దేమీ లేదన్నది. ఏమయితే నేం? అమ్మ చచ్చిపోయింది. తండ్రి బానిసగా పట్టుకు పోబడ్డాడు. ఇలా తన కుటుంబం మాత్రమేగాదు; ఈ పల్లెలోని చాలా కుటుంబాలు - దాదాపు అన్నీగూడా - ఇలాంటి ఘోరాలకే పాల్పడ్డాయి.

వాసవుడు మెల్లిగా లేచాడు. దోవ కడ్డంగా ఉన్న వాటిని తప్పించుకుంటూ తన గుడిసె దగ్గర కొచ్చాడు. ఒక్కొక్క కొమ్మను తొలగించి వేశాడు. తల్లి! శవాకృతిలో ఉన్న తల్లి కనిపించింది. తల చిదికి పోయింది. గుండెలు నజ్జు నజ్జుగా ఉన్నాయి. దిగంబరిగా పడిఉన్నది. ఇన్ని ఆకులు పోగుచేసి, తల్లిని కప్పాడు. గుడిసెలింకా కాలుతూ నే ఉన్నాయి. మనుషులు కాలిన వాసనతో, తల తిరిగి పోతు

న్నది. వాసవుడు సంబాళించు కొన్నాడు. తనను ఆప్యాయంగా పిలిచే తల్లిని తలుచుకొన్నాడు. ఇప్పటి రూపంతో పోల్చుకొన్నాడు. అతనికి తల్లి శవంగా తోచలేదు. ఇంకా తన తల్లి, తనను అనురాగంతో పిలుస్తున్నదనే అనుకొన్నాడు. 'అమ్మా' అని కేక పెట్టాడు. అమ్మ ఉలకలేదు. పలకలేదు...

ఒకరొక్కరే, పారిపోయినవారు పల్లెను చేరుకొంటున్నారు. వారి ఏడ్పులతో ఆకాశం దద్దరిల్లి పోతున్నది.

'భగవంతుడా! ఈ నరకం నుండి ఎప్పుడు విముక్తి?' అనుకొన్నాడు వాసవుడు.

అప్పటికప్పుడే, మిగిలినవారు 'సురక్షిత' ప్రదేశానికి వెళ్ళే ప్రయత్నాలలో ఉన్నారు. వాసవుని కక్కడనుండి కదల బుద్ధిగాలేదు. సురక్షిత ప్రదేశమంటూ ఎక్కడ ఉన్నది? తన జాతి ఎక్కడ ఉన్నా, ఈ పాట్లు తప్పవు. ఇక్కడ కుకురు సైనికులు, ఇంకొకచోట ఇంకొక సైనికులు. ఎక్కడైనా తమకీ వేటాడబడటం తప్పదు. అయినప్పుడు ఈ ప్రయత్నం అనవసరమే! కానీ ప్రాణం మధురాతి మధురమయింది గదా! చేజేతులా దానిని త్యజించటానికి ఎవరు మాత్రం ఎలా అంగీకరిస్తారు?

అరణ్యంలో ఎక్కడో చంద్రుదుదయించాడు. తూర్పు దిక్కు ఎర్రవారింది. వెన్నెల చారలు చెట్లమీదినించి ప్రాకుతున్నాయి. మంటలు చల్లారాయి. నిప్పులు - భగభగమంటూ గాలికి చెదిరి, దూరంగా పడుతున్నాయి. అడవిలో మృగాల

అరపులు, నిర్మానుష్యమైన పల్లె, ఎదుట తల్లి శవం, ప్రక్కనే, గుండెలవిసి కూర్చున్న తోబుట్టువు; వాసవుడు పిచ్చి వాడై పోయాడు. అతని మనస్సు పరిపరి విధాల పరిభ్రమిస్తున్నది.

ఈ ఘోర విపత్తుకు, తన జాతి ఎందుకు గురికావలసి వస్తున్నది ? సుఖంగా బ్రతికే హక్కు తమకెందుకు లేక పోవాలి ? తమ జాతి వారు, క్రూరమృగాల కన్న హీనంగా వేటాడబడట మెందుకు ? తాము దుర్బలులు - కాదే ! ఎందుకు ఎదురు తిరుగలేక పోతున్నారు ? పశువుల కంటే అధ్వాన్నంగా, తన జాతి అమ్మ బడుతున్నది. కొనబడుతున్నది. తమకు తమ జీవితం మీదే నమ్మకంలేదు. తాము ఎప్పుడు ఎవరికైనా అమ్మబడ వచ్చు. తామెంత కాలం జీవించేదీ భగవంతుని చేతిలో లేదు. ఈ 'నాగరికుల' చేతుల్లో ఉన్నది. బలం ఉడిగిన దాకా చాకిరీ చేయించుకొని, పనికి రానప్పుడు, తమ జాతివారు చంపబడుతున్నారు. లేదా, ఏ చక్రవర్తిగారి వినోదార్థమో, కాల్చివేయ బడుతున్నారు. తమను, ఏమి చేయటానికైనా, ఈ 'నాగరికులకు' హక్కున్నది. తమ పురుషులు పశువులవలె చాకిరీ చేస్తున్నారు. స్త్రీలు 'నాగరికుల' కామాన్ని తీర్చే వస్తువు లవుతున్నారు. ఏ స్త్రీనైనా, నాగరికులు ఉపయోగించు కోవచ్చు. ఎందరినైనా ఉపయోగించు కోవచ్చు. తప్పులేదు. తప్పన్న వాడికి శిరచ్ఛేదం !

ఇలా ఎంత కాలం తమ జాతి అనుభవించాలి ? వీటి నుండి ఎప్పటికి విముక్తి ?

వాసవుడు వేదనతో తపించి పోయాడు. రక్తం కుత కుత లాడింది. లేచి నిలబడ్డాడు. వాసవుని చెల్లెలు భయంతో అన్న వైపు చూసింది.

*　　　　*　　　　*

(దీని తరువాత మూడు ఇటికలు పగిలి ముక్కలయి పోయాయి. ముక్కలను ఒక చోట చేర్చి చదవాలన్న ప్రయత్నం ఫలించలేదు. కారణం—ఆ ఇటికల మీద కొన్ని చోట్ల చెక్కిన అక్షరాలు రాలి పోయాయి. అలా శిధిలమైన భాగాలలోని కథ ఏమిటో తెలియలేదు. కథ తిరిగి ప్రారంభమయ్యే సరికి, వాసవుడు 'స్వర్ణపురి'లో ఉన్నాడు. అలా ఉండటానికి కారణం - ఆ చిదికిపోయిన భాగాల్లో ఉండి ఉంటుంది. ఈ లోపుగా వాసవుడు చేసిన పనులు, పన్నిన ప్రణాళికలు, ఆలోచించిన ఆలోచనలు మనకు లభించటం లేదు. సర్వ సాధారణమైనదో, లేక అపూర్వమైనదో, ఒక సంఘటనగానీ, అనేక సంఘటనలు గానీ జరిగి వుంటాయి. ఆ సంఘటన (ల) కారణంతో వాసవుడు స్వర్ణపురి చేరి ఉంటాడని భావించటం తప్ప, మనకు కర్తవ్యం లేదు. దీని తాలూకు నిజానిజాలు మరొకచోట లభిస్తాయన్న ఆశగూడా లేదు. లభిస్తే — అంతకన్న కావలసింది సైతం లేదు......)

2

ఆర్యులు భారత దేశంలో కాలు మోపి శతాబ్దాలు గడిచి పోయింది. అనేక కారణాల వలన వారు దేశపాలకులై

నారు. కనీసం తమ బడి తొొత్తులను పాలకులుగా వుంచారు. ఉండేట్లు ప్రయత్నించారు. ఆ బలంతో తమ సంస్కృతిని, భారతం మీద పులిమారు. శాసనాలు చేయించారు. తద్వ్యతి రేకులను ఘోరమైన శిక్షలకు పాల్పడ జేశారు. సమూలంగా నాశనం చేయాలని విశ్వ ప్రయత్నాలు చేశారు. అనేకచోట్ల, అనేక సందర్భాలలో, అనేక కారణాల వలన వారు విజయం పొందిన మాట నిజమే! అయినా 'అనార్య' సంప్రదాయాలు, సాహిత్య, సంస్కృతేత్యాదులు సమూలంగా నాశనం కాలేదు. విభిన్నమైన ఈ రెండు సంస్కృతుల మధ్యా, శతాబ్దాల తర బడి, తీవ్రాతి తీవ్రమైన సంఘర్షణ జరిగింది. ఒక దానిని మరొ కటి నిర్జించవలెనని అపూర్వమైన ప్రయత్నాలు జరిగాయి. సంవత్సరాలు గడిచినా, ఏ ఒక్క దానికీ సంపూర్ణ విజయం లభించలేదు. కాల ప్రభావానికి, ఈ రెండు సంస్కృతులు తల ఒగ్గాయి. సంఘర్షణ సన్నగిల్లింది. వైషమ్యాలు సమసి పోయాయి. కొన్ని ముఖ్య సూత్రాలమీద, రెండింటికీ సమ న్వయం కుదిరింది. అప్పటినుండీ, ఇవి రెండూ భారత జాతి, అంతర్జీవితంలో కలిసి పోయాయి.

అందుకు ఉదాహరణగా స్వర్ణపురిలోని శివాలయం పేర్కొనవచ్చు. ఈ సంస్కృతీద్వయానికి, సమన్వయమే కుదర రక పోయినట్లయితే, ఉత్తర భారతంలో - అందునా ఆర్యులు ప్రప్రథమంగా ప్రవేశించిన భాగంలో - ద్రావిడ జాతికి (అనార్య) చెందిన శైవాలయముండటం ఎలా సాధ్యపడు

తుంది? తొలుదొల్త భక్తి ప్రపత్తుల దృష్ట్యా మహోత్సవాలు ప్రారంభమైనప్పటికీ, కాలం గడిచినకొద్దీ వాటి ధ్యేయం మారజొచ్చింది. రాజులు, నియంతలై, నిరంకుశులై, పాలించే కాలంలో, ఈ దేవతా ఉత్సవాలు, ఆయా రాజుల వినోద క్రీడలుగా, మారిపోయాయి. ప్రధాన భాగమైన 'దేవుడు' అప్రధానమై, తదితర భోగ విలాసాదులు ప్రాముఖ్యత నందాయి.

ఉత్సవాలు ప్రారంభం కావటానికి రెండు రోజుల వ్యవధి ఉన్నది. అప్పటికే దేశదేశాల రాజులు, సామంతులు, దండనాయకులు, సచివులు, న్యాయమూర్తులు, స్వర్ణపురి నిండా బిలబిలలాడుతున్నారు. దేశదేశాల నుండి వణిక్ప్రముఖు లెందరో వచ్చి, అంగడులు తెరచారు. ఉత్సవ వాతావరణం పట్టణాన్ని దట్టంగా క్రమ్ముకొన్నది. అంతటా ఆనందోత్సవాలు వెల్లి విరుస్తున్నాయి.

కానీ—

వీటన్నింటినీ సమకూర్చిన సారంగులు మాత్రం యథాతథంగా ఉన్నారు. ఇలాంటి పర్వదినాలలో సైతం - వారి దైనందిన కార్యక్రమాలలో వీసమంత మార్పులేదు. ఆ నాటి రాజులందరిలోకీ, కుకురు వంశస్థుడైన ఈ స్వర్ణ రాజు, మేటి. తదనుగుణంగానే, అతని అజమాయిషీ క్రింద నాలుగు వేల మంది సారంగ జాతీయులున్నారు. ఎంత ఎక్కువ మంది బానిసలుంటే, అంత ధనవంతుడుగా లెక్కింపబడే ఆ కాలంలో,

తన బానిసల సంఖ్యను, ప్రతిక్షణమూ అభివృద్ధి పరచాలని యశపాలుడు కోరడంలో తప్పులేదు. తనకున్న అనంత సంపదా ప్రదర్శనంతో బాటు, ఈ బానిస సంపదను కూడా ప్రదర్శించాలని యశపాలుడు తహతహలాడి పోతున్నాడు. ఈ సదవకాశం కోసం, అతను చాలా కాలం నుండి నిరీక్షిస్తున్నాడు. ఈ నాటికి వచ్చింది. దీనిని సద్వినియోగం చేసుకొనవలసిన బాధ్యత ఎంతైనా ఉన్నది గదా!

ఉత్సవాలను, మంగళ కార్యంతో ప్రారంభించటం ఆనవాయితి. కానీ యశపాలుడీ సంవత్సరం, ఆ రివాజును మార్పించాడు. చాలా మంది రాజులు, ప్రారంభోత్సవం బానిసల ప్రదర్శనంతో జరగాలని కోరారు. మరికొందరు పట్టుపట్టారు. యశపాలుడు కాదనలేదు. అందుకు కావలసిన పర్పాట్లు చూడమని మంత్రిని ఆదేశించాడు...

సాయంత్రం ప్రదర్శనస్థలి జనసమూహంతో నిండిపోయింది. ఉన్నత వర్గాల వారు, రాజ వంశీయులకు, ఒకించుక దిగువగా ఆశీనులైనారు. నిగళబద్ధులైన సారంగులు రంగంలోకి ప్రవేశపెట్టబడ్డారు. వారి ప్రవేశంతో, జన సమూహంలో కలకలం రేగింది. ఆనందం వెల్లి విరిసింది. సంతోష ధ్వానాలతో దిక్కులు పిక్కటిల్లాయి. కరతాళ ధ్వనులతో చెవులు దిబ్బట పడ్డాయి. వలయాకృతిగావున్న ప్రదర్శనస్థలి చుట్టూ, సారంగులు తిరుగుతున్నప్పుడు (త్రిప్పబడుతున్నప్పుడు) ప్రేక్షకులలో కొందరు గావుకేకలు పెట్టారు. కొందరు

క్రాంద్రించి ఊళారు. వినోదం కోసం మరికొందరు, రాళ్ళు రప్పలు విసిరారు. ప్రగాఢమైన తమోరాశి, ఘనీభవించి, మానవాకృతి దాల్చినట్లున్న సారంగులు, రాజభటుల ఆజ్ఞ చొప్పున తిరిగి, ఆగారు. ఇంత బానిస సంపద తమ రాజుకున్న దని ప్రజలెరుగరు. తోటి రాజులు గూడా ఊహించ లేదు ఈ దృశాన్ని చూచి, వారు యశపాలుని అమితంగా అభినందించారు.

యశపాలుని ఆజ్ఞ మేరకు ప్రదర్శనం ఆపబడింది. బానిసలకు సంబంధించిన మరొక దృశ్యం మొదలెట్టబడింది. ఈ 'దృశ్యం' కొరకని గత పది రోజులుగా, బలాఢ్యులైన ఇద్దరు సారంగులు, అన్న పానీయాలు లేకుండా ఉంచబడ్డారు. వారు క్షుత్పిపాసలతో నకనకలాడి పోతుంటారు. రంగస్థలి మధ్యంలో, మూకుడులో తిండి, ముంతతో నీళ్ళు ఉంచబడ్డాయి. బోనుల్లో ఉన్న ఇద్దరు సారంగులు రంగమధ్యంలోకి తీసుకు రాబడ్డారు. రాజ భటులు ఇద్దరినీ బోనులనుండి వెలికి తోలారు. అల్లంత దూరంలోనే, నీరు, తిండి, చూచిన ఆ యిద్దరు సారంగులూ, బోనునుండి బైటికి రాగానే నీటి మీదకు దూకారు. ఇద్దరూ పెనగులాడటంతో, నీరు ఒలికి పోయింది. వారి ముఖాలలో ఒకే ఒక క్షణం నిరాశా రేఖ మెసలింది. మరుక్షణం, పరస్పర ద్వేషంతో, అసూయతో కుత కుత లాడి పోయారు. తిండి కోసం ప్రయత్నించారు. పెనగులాడారు. కలియబడ్డారు. జన సమూహం అదరిపోయేలా

బొబ్బలు పెట్టారు. తిండి మట్టిపాలయింది. అలా కావడానికి ప్రతి వాడూ ఎదటివాడే కారణమని భావించి ఉండాలి. కోపంతో వారి కన్నులు, ఎర్రవారాయి. ముష్టి యుద్ధానికి తలపడ్డారు. ఒకరి నొకరు పడద్రోసు కొన్నారు. గుద్దు కొన్నారు. మృగాలవలె రక్కు కున్నారు. ఒకడు రెండవ వాడి కళ్ళను వేళ్ళు గ్రుచ్చి ఊడలాగాడు. రెండవ వాడు మొదటివాడి పీక కొరికాడు. కంఠం తెగిపోయింది. రక్తం చిమ్మి కొట్టింది. ఇద్దరూ విలవిల లాడుతూ నేల కొరిగారు. కొన్ని నిమిషాలు, దారుణంగా తన్నుకొని, ఇద్దరు సాంగులూ చచ్చిపోయారు. రాజభటులు ఆ శవాలను ప్రక్కకు లాగారు.

ఈ దృశ్యం మామూలు ప్రేక్షకులకన్న, రాజవంశీయులకు అమితా నందాన్నిచ్చింది. పుడిసెడు నీటి కోసం, బొక్కెడు తిండికోసం, బానిసలు ప్రాణాలు గూడా విడుస్తారని, వారూహించలేదు. అలా ఎందుకు చేస్తారో వారికి బోధపడలేదు.

మూడవ దృశ్యం రాజవంశీయులను గూడా విభ్రాంతులను జేసింది. రంగ మధ్యంలో అగ్ని ప్రేల్పబడ్డది. మంటలు కోరలు చాస్తున్నాయి. నిప్పుకణాలు చెదరి పడుతున్నాయి. ఆజానుబాహువైన ఒక బానిస రంగంలోకి తీసుకురాబడ్డాడు. బలిష్ఠమైన దేహం, ఎండకు నిగనిగ లాడుతున్నది. రాజభటులు కొరడాలతో బాదడంచేత శరీరంలో అక్కడక్కడ

చర్మంచిట్లి, రక్తం కారుతున్నది. సారంగులకు నిప్పు అంటే తగని భయం. ఈ సంగతి తెలిసే, ఆ ఆజానుబాహువు రావటానికి నిరాకరించి ఉండాలి. కాని అతని నిరాకరణ మెవరికి కావాలి? అతని నిరసనను లెఖ్ఖించే దెవరు? అతను—కనీసం—మనిషి గూడా కాదు. ఓ అడవి జంతువు. బానిస! శుద్ధ బానిస!!

రాజభటుడొకడు కట్టెలు కదిలించాడు. మంటలు రెచ్చిపోయాయి. మిగిలిన కొందరు, ఆ బానిసను, మంటలవైపు తోలారు. అతను వెళ్ళటం లేదు. తప్పుకొంటున్నాడు. భయంతో మంటలచుట్టూ తిరుగుతున్నాడు. కేకలు పెడుతున్నాడు. ప్రేక్షకులను రక్షించమంటూ వేడుకొంటున్నాడు! ఎంత చక్కని దృశ్యం!! రాజవర్గం వారు ఈ బానిస పాట్లు చూడలేక, చూసి నవ్వలేక, సతమత మవుతున్నారు.

'వెధవ! నిప్పంటే అంత భయమెందుకో!'

అందరూ — ముఖ్యం — రాజవర్గం వారు, ఈ దృశ్యాన్ని తనివితీరా చూశారన్న నమ్మకం రాజభటులకు కలగలేదు. ప్రతి క్షణమూ ప్రభువుల కన్నుల్లో, ఆజ్ఞను, అసంతృప్తిని, చూచే ఈ భటులకు, ప్రభువుల కళ్ళల్లో, నేడు గూడా అసంతృప్తే గోచరించింది. బానిసను మంటల దాపులోకి తోశారు. రెట్టింపు శక్తితో ఆ ఆకారం వెనక్కు వచ్చింది. రాజభటుల కెంత అవమానం! ఒక బానిస తమ ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించటమా? నలుగురు రాజభటులు కొరడాలు తీసుకొన్నారు.

బానిస వంటి మీది చర్మం ఊడిపోతున్నది, రక్తం వరదలుగా కారిపోతున్నది. బానిస భయంకరంగా, బొబ్బరిస్తున్నాడు. ప్రేక్షకులు కొందరు వాడి కేకలకు భయపడ్డారు. ఒక రాజ భటుడు, గురిచూచి ముఖం మీదికి కొరడా విసిరాడు. బానిస కుప్పలా కూలిపోయాడు. రెండు చేతులూ ముఖానికి కప్పు కొన్నాడు. తిరిగి, అదే చోట, దెబ్బ. మరొకటి, ఇంకొకటి, ఇంకొకటి .... వ్రేళ్ళు నలిగిపోయాయి. చేతులు తీశాడు బానిస. ముఖం రక్తపు ముద్దలాగయింది. ఏది ముక్కో, ఏది కన్నో, తెలియడం లేదు. అంతా ఒకే ఒక మాంసపు ముద్ద. రక్తంకారి కళ్ళు మూసుకు పోయాయి. బద్దలైన వ్రేళ్ళతో రక్తం తుడుచుకొంటున్నాడు బానిస. అయినా, కళ్ళు తెరి పిళ్ళు బడటంలేదు. ఏదో చూడాలన్న తహతహతో, తను వచ్చిన దిశవేపు తిరిగాడు. మరో దెబ్బ ... చర్మం ప్రిదిలి చ్రని కండ తొంగిచూస్తున్నది. బానిస కేకవెయ్యలేదు. కళ్ళు గట్టిగా తుడుచుకొని మరొకసారి చూశాడు. ఏదో అస్పష్టంగా కని పించింది. బిగ్గరగా ఏదో అన్నాడు. మరొక దెబ్బ ... ఇంత వరకూ ఎలాగో ఓర్చుకొన్నాడు. ఇక తను భరించలేడు. భయంకరమైన, ఈ దెబ్బకన్న ... మరుక్షణంలో, బానిస నిప్పు లలోకి దూకాడు. మంటలు అతన్ని పెనవేసుకొన్నాయి. కొన్ని నిమిషాలు, ఓ ఆకారం ఆ మంటల్లో గిజగిజ తన్ను కొన్నది; కట్టెలు చెల్లా చెదరయ్యాయి. మంట క్రమంగా ఆరిపోయింది. పొగ—దుర్వాసనతో బానిస కాలిన వాస

నత్తో, ఆవరణ అంతా నిండుతున్నది. నాటి కార్యక్రమం ముగిసింది. మహోత్సవాలకు ప్రారంభోత్సవం జరిగింది.

3

మిట్ట మధ్యాహ్నం. నాగరికుల మీది బానిసల కోపంలా ఎండ మండి పోతున్నది. రాచనగరు దాదాపు ప్రశాంతంగా ఉన్నది. దాసీదాస జనం ఒక మూలచేరి విశ్రాంతి ననుభవిస్తున్నది. అప్పటి వరకూ భర్తృదారిక 'జయంతి'కి సకలోపచారాలు చేసిన 'నాగిని' అలసిపోయిన శరీరాన్ని ఒక మూలకు చేర్చింది. ఇలా చేర్చగలననీ, తను జీవించగలననీ, నాగిని నమ్మలేక పోయింది. నిన్న సాయంత్రం నుండీ ఆమె మనస్సు మనస్సులో లేదు. అప్పటికీ ఆ ప్రదర్శనం చూడకుండా ఉండాలని నాగిని చేయవలసిన ప్రయత్నాలన్నీ చేసింది. అయినా ఒక బానిస ప్రయత్నాలు—అందునా అంతఃపురంలో బంధింపబడిన స్త్రీ బానిస ప్రయత్నాలు - ఎలా ఫలవంత మౌతాయి గనక ?

తన జాతీయులు పశువుల్లాగా రంగస్థలంలో త్రిప్పబడుతుంటే—ఇతర దాసీలవలెనే తనూ చూచింది. అప్పుడు ఆమెలో రేగిన భావ సముదాయం - ఆమెనే ఆశ్చర్య పరచింది. వేలాది ప్రజలు సంతోషంతో చప్పట్లు కొడుతుంటే, కేకలు పెడుతుంటే, తనవారు అవమానంతో క్రుంగిపోయి, తలలు వంచుకొన్నారు. అటు ఆనందంతో పిల పిల లాడుతున్న నాగరీకులను, ఇటు విచిత్ర జీవుల్లా ప్రదర్శింపబడు

తున్న తన వారినీ చూచి, నాగిని హృదయం క్షోభించింది.

ఇది తనకు క్రొత్తకాదు. ఇటువంటి 'వినోద కార్యక్రమం' నాగరీకులు తరచు జరుపుతుంటూరని తను విన్నది. అప్పుడు ఏ భావాలు కలిగాయో తనకు జ్ఞాపకంలేదు. కానీ ఈ నాడు జరిగిన ఈ సంఘటన ఆమె మనస్సును కల్లోలితం చేసి వైచింది. రాజకుమారితో బాటు, తనుగూడా జాలకం నుండీ ఈ వినోదాన్ని వీక్షించింది. దుష్టురాలు! రాజకుమారి హర్షించి నప్పుడల్లా తనూ హర్షించింది. ఆమె 'సెహబాష్' అన్నప్పుడల్లా తనూ 'సెహబాష్' అని మెచ్చుకొన్నది. తనెందుకింత పతనమయింది? ఎందుకు కాదనలేక పోయింది?

అందులో తను చాలా మందిని ఎరుగు. 'పులిబాబాయి'- 'కక్కన్న' 'నల్లమామ' అందరూ ఉన్నారు. వారందరినీ తను గొంతెత్తి పిలవాలనుకొన్నది. కానీ పిలువలేక పోయింది. ఆ గుంపులోనే తన అన్నను గూడా చూసింది. లక్ష మందిలో ఉన్నా తను వాసవుణ్ని గుర్తు పట్టగలదు. అప్పటి దాకా వాసవుడు గూడా బందీ అయినాడని తనకు తెలియదు. తనొక్కతే అయినట్లూ, అన్న ఇంకా స్వేచ్ఛావాయువులు పీలుస్తు న్నట్లూ తను ఊహించింది. తను ఇలా చిక్కి ఉంటుందని వాసవునికి తెలిసి ఉండదు. తెలిస్తే ఏదో విధంగా కలుసు కొందుకు ప్రయత్నించకుండా ఉండడు. ఉండడని తను అను కోవటమే గానీ, ఏమి ప్రయత్నిస్తాడు? అదెలా సాధ్యం? బానిసలను ఇటీవల భయంకరమైన కాపలాలో ఉంచుతున్నా

రని, చెప్పుకొనడం విన్నది. ఇదివర కెన్నడూ లేని రక్షణ విధానాలను అవలంబిస్తున్నారట. ఇం కె లా రాగలడు వాసవుడు ?

నాగినికి దుఃఖం పొర్లుకొచ్చింది. భయంతో చుట్టూ చూసి బావురుమని ఏడ్చేసింది. మనస్సు రవంత తేలిక పడినట్లయింది. బానిసలకు ఏడ్చే హక్కుగూడా లేదని, నాగినికి ఇటీవలే తెలియ వచ్చింది. లోగడ బహిరంగంగా ఏడ్చిన ఇద్దరు సారంగ స్త్రీలను, సజీవంగా భూ స్థాపితం చేశారు. వారి సమాధులిప్పటికీ కొలనుదగ్గర కనిపిస్తాయి ... సోదరుడు కొంత దూరంలో బంధితుడై ఉన్నాడు. ఉన్నాడని తనకు తెలుసు. తనిక్కడ ఉన్నట్టు అన్నకు తెలీదు తెలుసుకొనే అవకాశం లేదు. ఎంత ఘోరం! మానవ జన్మ ఎత్తిన మహాపరాధానికి, తామీ యాతన లనుభవించవలసి వస్తున్నది. పశు పక్ష్యాదుల కీ బెడదలు లేవు.

'భగవంతుడా! మాకీ మానవజన్మ నెందుకు ప్రసాదించావు ? ఎందుకు మమ్మిలా బాధిస్తున్నావు ?'

ఇంతకన్నా ఘోరమైన సంఘటన - బానిస కాల్చి వేయబడటం. అదృష్ట వశాత్తూ తనా సమయానికి అక్కడ లేదు. రాజపుత్రి ఏదో పనిమీద లోనికి పంపించింది. వచ్చేసరికి, అతని ముఖం రక్తపు ముద్దలాగయి ఉంది. ఎవరికోసమో, నెత్తురోడుతున్న కన్నులు తుడుచుకొంటూ, నలు దిక్కులా చూస్తున్నాడు. అతని ఆప్తు లెవరైనా, బంధితులై ఉన్నా

రేమో ? కడసారి వారిని చూడాలన్న ఆకాంతుతో, అలా చుట్టూ కలయ చూశాడేమో ? తను అమితంగా ప్రేమించిన భార్య, తన రక్తాన్ని పంచుకొన్న బిడ్డలు, తోబుట్టువులు, తన తల్లిదండ్రులు, ఎవరి కోసమో, ఎవరున్నారో ! గుండెలు కలుక్కుమన్నాయి. చప్పున తండ్రి జ్ఞప్తి కొచ్చాడు. తన తండ్రిగూడా, దాదాపు అంతే ఉంటాడు. అన్నకోసం అలాగే, నడుం వెనక్కువంచి, నడ్డిమీద చేతులానించి చూడటం కళ్ళలో మెదిలింది. ఒక్క క్షణం, తన తండ్రేమోనని, గడగడ వణకి పోయింది. పొంగివస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆచుకోలేక పోయింది. ప్రక్కదాసి, సైగ చేయకపోయి నట్లయితే ఏడ్చి ఉండేది. మూడో సమాధి కట్టవలసిన అవసరం తప్పి పోయింది.

అయితే అన్న ఎక్కడ ఉన్నట్లు ? ఉన్నా ఎలా కలుసు కోడం ? ఒక్కసారి అన్ననుచూచే అవకాశం, తనకు లభిస్తే, జీవితంలో మరే కోరికా తను కోరదు. ఓహో ! ఒక్కసారి - ఒకే ఒక్కసారి తను అన్నను చూడ గలిగితేనా ?

4

భగ్గుమని మంట లెత్తుతున్న కళ్ళను వాసవుడు బలంగా తుడుచు కొన్నాడు. సంకెళ్ళు గలగలమని ధ్వనిచేశాయి. వాటివేపు దీర్ఘంగా 'చూశాడు వాసవుడు. గట్టిగా నిట్టూ ర్చాడు. అర్ధరాత్రి దాటింది. అందరూ నిద్రపోతున్నారు. కాటుకలాంటి చీకటి దట్టంగా విరియ బూసింది. ఇనుప తలుపు

సందునుండి, ఒక నక్షత్రం మినుకుమినుకు మని కనిపిస్తున్నది. దూరంగా రాజభటుల పదధ్వని, ఉండి ఉండి, మందంగా విన పడుతున్నది. సన్నటి వెలుగుచార, ఒక్కనిముషం తలుపు సందునుండి లోపలికి ప్రాకి, చీకటిలో కలిసిపోయింది.

'కాపలావాని దీపం' అనుకొన్నాడు వాసవుడు.

గాలిబిగిసిపోయి దుర్గంధంతో, లుకలుక లాడుతున్నది. ముక్కులు పగిలి పోతున్నాయి. తను స్వేచ్ఛగా గాలిపీల్చి ఎంతకాలమైంది ? నీలపుటాకాశాన్ని, అందులో సోమరిగా తిరిగే మబ్బులనూ, చూచి ఎంతకాలమైంది ? ఇలాంటి చీకటి రాత్రులు (వెన్నెల రాత్రులేమో) చెల్లెకి కాకమ్మ కథలు చెప్పుకుంటూ గడిపినరోజులు — తలుచు కొంటుంటే అవన్నీ కల లనిపిస్తున్నాయి. అలా జీవించిన కాలం, ఒకటున్నదా ... అన్న అనుమానం, మహావ్యాధిలా పట్టిపల్లార్చుతున్నది. ప్రతి రాత్రీ - ఇప్పు డనుభవిస్తున్న ఈ నరకయాతనలు మిథ్య అనీ, స్వప్న సమయాన కలిగే భ్రాంతి వంటిదనీ, మెలకువరాగానే, ఈ దుస్వప్నం చెదిరిపోయి ... అలనాటి తన స్వాతంత్ర్య జీవితం, తిరిగి తనకు లభిస్తుందనీ, అనుకొంటున్నాడు. కాదు. ఇది స్వప్నం ఎంతమాత్రం కాదు. కాకపోగా లోగడ తను జీవించిన జీవితమే స్వప్నమాత్ర మవుతున్నది!

ఒక్కొక్క మహా అనర్థంవెంట, ఎంతో కొంత మేలు గూడా ఉంటుందని వాసవుడు ఇప్పుడే గ్రహించాడు. పరస్పర ద్వేషంతో, పల్లటిల్లే తన జాతిలో, ఈ నాడెక్కడా లేని ఐకమత్యం వాసవుడు పసికట్టాడు. ఇందుకోసరమై లోగడ ఎందరో సారంగ మేధావులు, నాయకులు ప్రయత్నించి

సంపూర్తిగా పరాజితులైనారు. వారి జీవితాలు ఇందుకోసం వమ్మయిపోయినవి. ఆనాడు వారు సాధించలేని ఫలితం, ఈ నాడు అప్రయత్నంగా లభించింది. అందరూ అనుభవిస్తున్న ఒకే రకపు యాతనామయ జీవితం, వారిలో ఆ సంఘీభావాన్ని నెలకొల్పి ఉంటుంది. ఇదే గనుక లోగడనే ఉన్నట్లయితే, ఇలా బానిసలుగా ఉండవలసిన దుర్గతిపట్టేది కాదేమో? అథవా దుర్గతిపట్టినా ... దాదాపు జాతి జాతి మొత్తమూ ఈ బెట్టి దానికి పాల్పడవలపిన అవసరం ఉండేది కాదేమో?

ఏది ఏమైనా ఇదీ ఒక సుగుణమే! దీని లాభనష్టాలను గురించి, ఇదమిత్థంగా ఏది చెప్పటమూ సాహస మవుతుంది. ఫలితం ఆచరించే విధానాన్నిబట్టి ఉంటుంది. అదృష్టవశాత్తూ సారంగులంతా, ఈ నాడు తనమీద అపారమైన విశ్వాసం ప్రకటిస్తున్నారు. తను ఏది చేయమన్నా చేయడానికి సంసిద్ధతను తెలియచేస్తున్నారు. అందువల్ల ఎలాంటి పరిస్థితుల నెదుర్కోవాలన్నా, ధైర్యంతో ఎదుర్కొంటామన్నారు. తన ప్రచారం వట్టిపోలేదు, గట్టిగా పనిచేసింది. తనకు కావలసింది అదే!

తండ్రి మరణం — తనకు దుఃఖకారణమే! అయినా, ఆయనగారి ఆహుతితో, అపూర్వమైన చైతన్యం తన జాతికి సంక్రమించింది. దీనిని సక్రమమార్గంలో వినియోగించవలసిన బాధ్యత తనదే!

కీడులో మేలుగా 'నాగిని' అంతఃపుర బందీగా ఉన్నది. రాజకీయరహస్యాలెన్నో చెల్లెకిముందుగా తెలుస్తాయి. కాపలా వారి 'సౌజన్యం'తో ఆ రహస్యాలు తనకు చేరగలవు. రానున్న అపాయాలను ముందే తెలిసికొనడం వలన, వాటికి తగిన

ఉపాయాలను గూడా ఆలోచించవచ్చు. తద్వారా కొన్ని రకాలైన బాధలనుండి, తన జాతి రక్షింప బడుతుంది. ఇంత కాలానికి తమకొక బాట కనిపించింది. భగవంతుని సహృదయత్వానికి నమస్సులు.

వాసవుని ఆలోచనలు ఠక్కున ఆగిపోయాయి. సమీపంలో ఏదో ప్రాకుతున్న చప్పుడయింది. ఏమిటోనని వాసవుడు కళ్ళువిచ్చి చూశాడు. అజ్ఞానంలాంటి అంధ తమసంలో ఏమీ కనిపించలేదు. ఏదో క్షుద్రజంతువయి ఉంటుంది. రాత్రి మేతకయి బయలుదేరి ఉండవచ్చు. ఈ పురాతన కారాగారంలో ఇలాంటివి వుండటం సర్వసాధారణం! రానున్న జీవిని ఎదుర్కొనడం కోసం, వాసవుడు సిద్ధంగా ఉన్నాడు. ప్రాకుతున్న చప్పుడు కొన్ని నిమిషాలాగి, తిరిగి వినబడింది. వాసవుడు జాగ్రత్తగా విన్నాడు. మనిషి ఊపిరిపీలుస్తున్న చప్పుడు ... వాసవుడు ప్రాకుకొంటూ, ఆ చప్పుడు వచ్చిన వైపుకు వచ్చాడు. రెండు తలలు తాకాయి.

'ఎవరు ?'

'నేను'

'ఓ'

తిరిగి గుసగుసలు. ఇద్దరూ ప్రాకుకొంటూ ఇంకో మూలకు చేరారు. నడిచివెళ్ళ లేక కాదు. నడిస్తే సంకెలలు ధ్వనిస్తాయనీ, ఆ ధ్వని విని రాజభటులు రావచ్చనీ భయం. బానిసలు రాత్రివేళల్లో ... లేచి తిరుగరాదన్న క్రొత్తశాసనం, ఇటీవలే అమలులోనికి వచ్చింది. శాసన ధిక్కా

రం చేసిన నలుగురు సారంగులు, సింహాలకు ఆహారంగా వేయబడి, ఎంతో కాలం కాలేదు.

'ఇన్నిటికీ నీ అభిప్రాయ మేమిటంటావ్ ?' అన్నదొక గొంతు, తనకే వినబడనంతటి మెల్లిగా

'ఒక్కసారి ఎదురు తిరుగుదాం!'

'ప్చ్' అని చప్పరించింది మొదటి గొంతు. 'తిరగబడితే సర్వనాశనమయి పోతాం. మనల్ని సమిష్టిగ్గాగాని, విడివిడిగా గానీ, చంపగలశక్తి మన యజమానికి లేదనుకోకు. తలుచుకొంటే. మనలను బూడిద చేసెయ్యగలడు'.

'మరి ?'

'చెబుతున్నాను' అన్నది మొదటి గొంతు. 'అందరమూ ఒకేసారి విముక్తి పొందాలంటే సాధ్యంకాదు. ముందు కొందరుమాత్రమే. బహుశః చాలా కొద్దిమందికి మాత్రమే నను కొంటాను... స్వేచ్ఛలభిస్తుంది. ఎలాగంటే, కొద్ది రోజుల్లో మన యజమాని మనలను విక్రయానికి పెట్టబోతున్నాడు. ఎక్కువ డబ్బు చెల్లించినవారికి మనం అమ్ముడుబోతాము. అప్పుడు, ఆ డబ్బు మనమే చెల్లించి మనవాళ్లలో కొందరిని మనమే కొనాలి. అంటే ముఖ్యులైన వారినన్నమాట. ఏ ఒకరిద్దరొచ్చినా చాలు. వారు, తిరిగి మరికొంత ధనాన్ని వెచ్చించి, మర్రి కొందరిని కొంటారు. సరిపడినంతమంది వెలికిరాగానే, రహస్యంగా, దీనిమీదికి దాడిజరిపి, మనవారిని విడిపించుకొంటాము. ప్రయాణానికి, కావలసిన ఏర్పాట్లన్నీ చేసేఉంటాయి. ఈ సందర్భంలో ఎక్కువమంది సారంగులు నష్టపడవచ్చు. నిజమే గానీ, అందరూ నష్టపడటంకన్న కొందరే నష్టపడటం మంచిదని నా అభిప్రాయం. మరి నీవేమంటావు?'

'బావుంది. మరి డబ్బు ?'

'అంతఃపురంలో, రాజకుటుంబీకుల ఉపయోగార్థం, చాలా ధనరాసులున్నాయని నాగిని చెప్పింది. వస్తువులను మనం ముట్టుకోరాదు. గుర్తులు తెలిసిపోతాయి. కాపలా వారికి, తన శీలాన్ని ఎరవేసి నాగిని వశపరచుకొన్నది. ఆ సమయానికి వారి నక్కడలేకుండా చూసే బాధ్యత నాగినిది.'

'అమ్మయ్యో! అంతపనే!!'

'ఇశ్శో! మెల్లిగా మాట్లాడు' అని ఆగి. తిరిగి ప్రారంభించింది గొంతు. 'ఇంతపిరికి తనమైతే ... మన మనుకొంటున్న వాటిల్లో ఒక్కటీ నెరవేర్చలేము. ధైర్యం — దేనికీ భయపడని గుండెనిబ్బరం కావాలి. సక్రమంగా జరిగితే బాగుపడతాము. లేదా ... పట్టుబడిన ఆ ఒక్కడూ చావ వలసి వస్తుంది. విధిగా చావవలసి ఉన్న మనం, ఒక సత్కార్యానికై ప్రయత్నించటంలో చావడమన్నది ... వృథాపోదు— ఏమంటావు ?'

'అంతఃపురానికి ఎవరు వెడతారు ?'

'నువ్వు !'

'బాబోయ్ ! నావల్ల కాదు.'

'అయితే నేనే వెడతాను. జాగ్రత్త. ఈ విషయం ఎక్కడా పొక్కనీకు. దురదృష్టవశాత్తూ నేను పట్టుబడటమే జరిగితే, నా పట్ల మీ రెవ్వరూ సానుభూతిగా మాట్లాడటం కూడా పనికిరాదు. మన వారందరితోటీ చెప్పు. మెల్లిగా — మెల్లిగా ప్రాకివెళ్ళు. సంకెళ్ళు చప్పుడు కానివ్వకు.'

బరువైన పదార్థమేదో, నేలను రాచుకొంటూ కొంత దూరం వెళ్ళి నిలిచి పోయింది. వాసవుడు నిట్టూర్చాడు.

5

అనుకొన్న ప్రకారం అన్నీ అనుకూలించాయి. స్త్రీలోలురయిన అంతఃపుర రక్షకభటులు 'నాగిని'ని ఉద్యానవనంలోకి తీసుకెళ్ళారు. అంతటా భయంకరమైన నిశ్శబ్దం తాండవిస్తున్నది. వాసవుడు మెల్లిగా పైకి ప్రాకుతున్నాడు. (సంకెళ్ళు విడగొట్టినదీ లేనిదీ ఇక్కడ వివరంగా లేదు. ముందు కథలో గూడా అతనికి నిగళములున్నట్టు లేదు. దానిని గురించి రాజుగానీ, ఇతర ఉద్యోగులుగానీ, విచారించిన చిహ్నాలుగూడా లేవు.) దీపాలు అలసిపోయి జోగుతున్నాయి. దీపకాంతి మీద పడకుండా, ఎలా వెళ్ళవలసిందీ, ఎటు వెళ్ళవలసిందీ, ధనరాసులు ఎక్కడ ఉన్నదీ, నాగిని ఒకటికి పదిసార్లు వివరంగా చెప్పింది. వాటి నన్నింటినీ మననం చేసుకొన్నాడు వాసవుడు. ఆయా గుర్తుల ననుసరించి గమిస్తున్నాడు. ప్రతిదీ అతన్ని విభ్రాంతం చేసివేస్తున్నది. ఆశ్చర్యంతో దిమ్మెరపోతున్నాడు. తిరిగి సంబాళించుకొని, కర్తవ్యోన్ముఖుడవుతున్నాడు. తను ఏనాడూ... ఇటువంటి భవనాన్ని ఊహించలేదు. కనీసం కలలోనైనా దర్శించి ఉండలేదు. (ఊహాతీతమైనవి స్వప్నంలో కొస్తాయా ? ఎలాంటి స్వప్నానికైనా మూలబీజాలు వాస్తవికంలోనే ఉంటాయని శాస్త్రజ్ఞులంటున్నారు.) కాలం త్వరత్వరగా గడిచిపోతున్నది. యామికుడు కాలాన్ని సూచిస్తూ ఘంటికను మ్రోయించాడు. అంతఃపుర రక్షకభటులు తిరిగిరావచ్చు. ఈ లోపుగానే తన కార్యక్రమాన్ని ముగించుకోవాలి.

ఒక్కొక్క అడుగు ముందుకు వేస్తున్నకొద్దీ, చెప్పరాని కలవరమేదో మనస్సును కకావికలు చేస్తున్నది. ధైర్యాన్ని కూడగట్టుకొని ముందుకు సాగాడు. ఒక గదిలోనుండి, పెద్ద వెలుగు బైటికి పడుతున్నది. నాగిని కథనం ప్రకారం, అది రాజకుమార్తె శయ్యాగారం కావాలి. జయంతి సౌందర్యాన్ని గురించి నాగిని ఎన్నోసార్లు చెప్పింది. ఏయే అవయవా లెలా ఉంటాయో, ఆమె కోసం తపించే రాజకుటుంబీకు లెందరో, వారి కామె ఇచ్చే ప్రత్యుత్తరా లేమిటో సవివరంగా చెప్పింది. జయంతిని చూడాలన్న ఇచ్ఛ అతని కానాడు లేదు. సందర్భ పడ్డది గనుక ఇప్పుడా అవకాశాన్ని వినియోగించుకోవాలి. వాసవుడు మెల్లిగా కిటికీ దాపుకొచ్చాడు. అంతకన్న మెల్లిగా జయంతివైపు కళ్ళు త్రిప్పాడు. నాగిని అబద్ధం చెప్పిందని పించింది. ఉన్న సౌందర్యంలో శతభాగం నాగిని చెప్పలేదు. వాసవుడు చలితుడైనాడు. ఆ మృదుతల్పంమీద నిద్రిస్తున్న ఆకారం మానవ ఆకారమని నమ్మలేక పోయాడు. అనాది మానవుని ఆదిమ విరహ గీతంలా, ప్రశాంత నిశాంత సుఖాంత స్వప్న శకలంలా, జయంతి అతనికి గోచరించింది. రతనాల దివ్వెలు వెలుగులు చిమ్ముతున్నాయి. బంగారుతల్పం, ఆ వెలు గులకు సిగ్గు మిలమిలలు వెలారుస్తున్నది. వాసవునికి చప్పున ఒక విషయం జ్ఞాపక మొచ్చింది. ఆ బంగారాన్ని గనులనుండి త్రవ్వితీసిన బానిసలు, రత్నాలను భూగర్భంనుండి పెకలించు కొచ్చిన బానిసలు, కటిక చీకటిలో, కాలేకడుపులతో, పశు వుల్లా, గుహల్లాంటి చెరసాలల్లో మ్రగ్గుతున్నారు. వాటికోసం ఏ శ్రమాపడని జయంతి, వాటిని స్వేచ్ఛగా అనుభవిస్తున్నది! అతను కోపంతో కుతకుతలాడి పోయాడు. సమయమిది

కాదనుకొన్నాడు. ఒకనాటికి తామూ ఈ స్థితికి రాగల మనుకొన్నాడు. వెలుతురును తప్పుకొంటూ ధనకోశం వైపు ప్రాకాడు. ఆట్టే శ్రమపడలేదు. మోయగలిగినన్ని సువర్ణ ముద్రికలు మూటగట్టు కొన్నాడు. ఈ క్షణమో, మరు క్షణమో బయలుదేరుదా మనుకొన్నాడు. ఎన్నో భావాలు, ఉవ్వెత్తుగా అతని మనస్సులో లేచాయి. సౌందర్యవంతమైన భవిష్యజ్జీవితం, స్పష్టంగా కళ్ళముందు విరిసింది. ఆనందంతో శరీరం పులకరించింది. మూట సరిచూసు కొంటున్నాడు. దూరంగా... ఏదో చప్పుడు... వాసవుని గుండెలు గుభేలు మన్నాయి. చప్పున ప్రక్కకు తప్పుకొన్నాడు. ధ్వని క్రమంగా దగ్గరవుతున్నది. భవిష్యత్తు అంధకారమయంగా, భయంకరంగా చేదుగా, తోచింది. తలతిరిగి పోతున్నది. లోపల తన్నుకొస్తున్న అలజడి . రెండు చేతులతోనూ కళ్ళు గట్టిగా మూసు కొన్నాడు. .

ఒక బలమైన కొరడాదెబ్బ అతన్ని చైతన్యవంతునిగా చేసింది.

బాధతో మెలికలు తిరుగుతూ చివాలున వాసవుడు లేచి నిలబడ్డాడు. చుట్టూ రాజభటులు. అతని కేమీ తోచలేదు. పిచ్చెత్తి నట్లయింది. ఇది 'కల' కాదని రుజువు చేసుకొందుకు తనను తాను పరిశీలించు కొన్నాడు ఇంకో కొరడాదెబ్బ. చర్మం ఊడి వచ్చింది. ఎర్రటి రక్తం, నేలమీదికి చారికలుగా స్రవిస్తున్నది.

'ఎలా వచ్చావ్ ?'

'ఎందు కొచ్చావ్ ?'

వాసవుడు మాట్లాడలేదు.

మరొక్కసారి కొరడా అతన్ని చుట్టి కొంత చర్మాన్ని కరుచుకొచ్చింది.

యశపాలుడు నిప్పులు క్రక్కుతున్నాడు. 'బానిస... నీచుడు... పంది... అంతఃపురంలోకి ప్రవేశించటమా? రాజభటులేమి చేస్తున్నారు?' .

రాజభటులు మాట్లాడలేదు.

వంచిన తల ఎత్తలేదు.

యశపాలుని దృష్టి నాగిని వైపు మళ్ళింది. అతనికేదో రహస్యం తెలిసినట్లు కనుబొమ్మ లెగురవేశాడు.

'అదీ సంగతి' అన్నాడు యశపాలుడు తలపంకిస్తూ 'ఈ కులటను మరిగి, వీడు అంతఃపురానికి వచ్చి వుంటాడు.'

వాసవుడేదో చెప్పాలని ప్రయత్నించాడు. నాగిని సౌంజ్ఞ చేసింది.

'పందీ!'

నాగిని విల విలా తన్నుకొన్నదా కొరడా దెబ్బకు.

'నిజం చెప్పు'

'ప్రభూ!' అన్నది నాగిని, 'నన్ను క్షమించండి .. నాదేమీ తప్పులేదు. రాజకుమార్తెగారి ఆజ్ఞప్రకారం నేనీ రహస్యాన్ని దాచాను. కాపాలా వారికిగూడా ఈ సంగతి తెలుసు. అయినా అంతఃపుర రహస్యం గనుక, బైటికి పొక్కనీలేదు.'

యశపాలుని వదనం మ్లానమయింది.

'రహస్యమా?'

'అవును ప్రభూ!'

'ఏమిటది?'

నాగిని నిర్భయంగా అన్ని విషయాలూ చెప్పింది. 'వాసవుడు అంతఃపురానికి రావడం ఇదే తొలిసారికాదు. కొంతకాలంనుండీ ఇతడు జయంతి శయన మందిరానికి రాకపోకలు సాగిస్తున్నాడు అలనాడు జరిగిన బానిసల ప్రదర్శనం భర్తృదారిక చూచినప్పటినుండీ, వాసవునిపై మమకారం పెంపొందించుకొన్నది... కాదనిగానీ, ఔనని గానీ అనగల అర్హత నాకులేదు. 'యజమాని నిర్దేశించిన పని నెరవేర్చుటమే నా విధి' అని మీరు ఆజ్ఞాపించారు... కాని పక్షంలో; అంతఃపుర రక్షణ సందర్భంలో, అజాగ్రత్తగా ప్రవర్తించేవారికి మరణమే శిక్ష అని తెలిసిగూడా, ఈ రాజభటులెలా ఇతన్ని లోనికి రానిచ్చారు? ఎందుకు రానిచ్చారు? ధనాశకు లోబడినారనుకొన్నా, బానిసలకు ధనమెక్కడిది ప్రభూ?'

యశపాలుడు క్రుంగిపోయాడు. కోపంతో చలి పిడుగైనాడు. జయంతి నిశ్చేష్టయైచూస్తున్నది కాపలాభటులు; నాగిని చెప్పినదంతా యథార్థమేనని సప్రమాణంగా రుజువుచేశారు... తమ ప్రాణాలు దక్కినందుకు లోలోన సంతోషపడుతూ. రాజు కారాగార రక్షకులను పిలువనంపాడు. ఈ సరికే వారికీ వార్త చేరింది. తమ పరాకునకు ఎటువంటి శిక్ష అనుభవించాలోనని సతమతమై పోతున్న వారికీ వార్త అత్యానందాన్నిచ్చింది. వారుగూడా నాగిని చెప్పినది యథార్థమేనని, కుమారి జయంతి తమను స్వయంగా అంతఃపురానికి పిలిపించి వాసవుని విషయం మరొక విధంగా చెప్పిందనీ అన్నారు.

* * *

క్రమంగా ఈ వార్త పట్టణమంతటా ప్రాకింది. హుటాహుటి నడకతో రాజ్యమంతటా విస్తరిల్లింది. ఎందరో ఎన్నో విధాల వ్యాఖ్యానించారు. యశపాలుడు, అంతఃపుర స్త్రీల వినియోగార్థమే బానిసలను మేపుతున్నాడని శత్రురాజులన్నారు. వంశ పారంపర్యంగా వస్తున్న వైవాహికాచారాన్ని, యశపాలుడు ఎలా నిర్వహిస్తాడో చూడాలన్న ఉబలాటం కొందరు ప్రదర్శించారు.

అంతఃపురంలో ఇటువంటి 'ప్రేమ' వ్యవహారం జరిగినప్పుడు, అది న్యాయసభ ఎదుట పెట్టటమూ, న్యాయసభా నిర్ణయం ప్రకారం ఆచరించటమూ, కుకురు వంశీయుల ఆనవాయితీ. అలాగే ఈనాడు గూడా న్యాయసభ ఏర్పాటు చేయబడ్డది. వేలాది జనంతో భవనం కిటకిట లాడుతున్నది. ఇతరోద్యోగులవలెనే యశపాలుడుగూడా మామూలు జనులు కూర్చునే చోటనే కూర్చున్నాడు. ఒక వైపున వాసవుడు నిలబడి ఉన్నాడు. అతని కభిముఖంగా రాజపుత్రి జయంతి నిలుచున్నది. రాజవంశం పక్షాన ప్రధానమంత్రి లేచి, రాజపుత్రి సుకుమారి గనుక, నిలుచోలేదనీ, కూర్చొనడానికి అనుమతించాలనీ అభ్యర్థించాడు. న్యాయమూర్తి అంగీకరించలేదు. 'న్యాయస్థానంలోనికి, రాజపుత్రిగా కుమారి జయంతి రాలేదు. దోషిగా కొనిరాబడ్డది. దోషి దోషనిర్ణయ మయ్యేంతవరకూ కూర్చొనకూడదు. ఇందుకు న్యాయశాస్త్రం అంగీకరించదు' అన్నాడు న్యాయమూర్తి.

తరువాత సాక్షులను విచారించాడు. జయంతిని ప్రశ్నించాడు. తనే పాపమూ ఎరుగనన్నది జయంతి. ఇదంతా అనా

యమూ, అధర్మమూ అన్నది. తరువాత, వాసవుని పృచ్ఛించాడు న్యాయమూర్తి.

'ధర్మమూర్తీ!' అన్నాడు వాసవుడు. 'నేను బానిసను. నా యజమాని చెప్పినట్లు నడుచుకొనడం నా విధి. నా కర్తవ్యాన్నుండి, నేనెప్పుడూ విముఖుణ్ణి కాలేదు. ఒక పని యొక్క పాప పుణ్యాలతో, ధర్మా ధర్మాలతో నాకు నిమిత్తం లేదు. యజమాని ఆజ్ఞ అక్షరాలా పాటించటమే నాకు న్యాయం. అదే నాకు ధర్మం.'

'మంచిది' అన్నాడు న్యాయమూర్తి. 'ఈ సాక్షులు చెప్పిన కథనాన్ని, నువ్వుకూడా రుజువు చేయగలవా ?'

'మీరనుగ్రహిస్తే !' అన్నాడు వాసవుడు.

సభ యావత్తూ నిశ్చేతన మయింది.

'ఆపదలో ఉన్నానని, రాజపుత్రి జయంతి...'

న్యాయమూర్తి 'రాజపుత్రి' పదప్రయోగం చేయరాదని శాసించాడు.

'సరే' అన్నాడు వాసవుడు 'ఆపదలో ఉన్నానని, జయంతి అబద్ధమాడవచ్చు. అది ఆమెకు, ఆమె వంటి వారికి సహజమే ననుకొంటాను... పోనీండి. మరో చిన్న విషయం. నే నెవరో తనకిది వరకు తెలియనే తెలియదని, జయంతి అంటున్నారు. తెలుసుననీ, మా యిద్దరకూ సన్నిహిత సంబంధమే ఉన్నదనీ నేనంటున్నాను. ఒక్క ప్రియునికి దప్ప, మరెవరికీ తెలియజాలని కొన్ని చిహ్నాలు, కుమారి జయంతి శరీరంపై ఉన్నాయి. అవి ఇవి—' అన్నాడు వాసవుడు. 'ధర్మమూర్తులైన మీరు పరీక్షింపించి, నిజానిజాలు తేల్చండి.'

వాసవుడు చెప్పిన చిహ్నాలు అక్షరాలా, ఆయాచోట్ల

ఉన్నాయని, జయంతిని రహస్యంగా పరీక్షించిన సువాసినీ జన మన్నది.

'అదిగూడా కాక' అన్నాడు వాసవుడు. 'జయంతి ప్రస్తుతం కన్యకాదు. కొద్ది రోజులలో ఆమె తల్లి కాబోతు న్నది.'

భిషక్కులు, అదిగూడా నిజమేనని నిర్ధారించారు.

యశపాలుడు అవమానంతో మాడిపోయాడు. వాస వుని ముఖాన చిరునవ్వు పొటమరించింది.

'ప్రభూ! ఇంతకన్న మీకేమి రుజువులు కావాలి? ధర్మాధర్మాలు ఇపుడు నిర్ణయించండి.'

న్యాయమూర్తి న్యాయమైన తీర్పునిచ్చాడు.

'జయంతి దోషురాలని నేను భావిస్తున్నాను. ప్రేమిం చటం దోషమని న్యాయశాస్త్రం మనటంలేదు. రహస్యంగా చేసిన పనినే, బహిరంగంగా, తాను చేయలేదని, న్యాయ స్థానంలో అబద్ధమాడింది. ఈ దోషానికి, సామాన్య జనులు పొందే శిక్షనే ఈమెగూడా పొందాలి. ఈమె వాసవుని సొత్తుగా నేను తీర్పు చెబుతున్నాను. కుకురు వంశాచారం రీత్యా జయంతి, ఇక నుండి వాసవుని భార్యగా వ్యవహరించాలి. వంశా చార భంగాన్నిసైతం, న్యాయశాస్త్రం అంగీకరించదని హెచ్చ రిక.'

6

ఈ తీర్పు మీద వాదోపవాదాలు, ఖండన మండనలు, తర్జన భర్జనలు జరిగాయి. కొంత కాలంపాటు దేశదేశాలు ఈ విషయాన్ని ఆగుబ్బుగా చెప్పుకొన్నాయి.

వాసవుడు తన భార్యను వెంటబెట్టుకొని, మామూలు చెరసాలావాసానికి ఆయత్తమయ్యాడు. నిరాకరించే హక్కు — భార్య గనుక జయంతికి లేదు. అతనితోబాటు ఆమెగూడా చెరసాలలో మ్రగ్గవలసిందే! అయితే శాసనరీత్యా మరొక చిక్కు వచ్చిపడ్డది. బానిసలపై ప్రస్తుతమున్న కట్టడులు — కేవలం వారి కోసం మాత్రమే చేయబడ్డాయి. వాటిని బాని సేతరులపై అమలు జరపటానికి వీలుకాదు. ఈ రీత్యా... జయంతి బానిస కాదుగనుక, కారాగార వాసం చెయ్యనక్కర లేదు కానీ వాసవుడు, తన యథాస్థానానికి వెళ్ళి తీరాలని పట్టుబడుతున్నాడు. భర్త ఆజ్ఞను జవదాటటం మహానేరంగా న్యాయశాస్త్రం ఉద్ఘోషిస్తున్నది.

యశపాలుడు క్షోభించిపోయాడు. ఈ సాంసారిక జీవితంపై రోత జనించింది; రాజ్యాన్నివీడి, భార్యాసమేతంగా తపోభూములకు వెళ్ళాడు. యశపాలుడు పుత్రహీనుడు కావడంతో, రాజ్యం జయంతికి సంక్రమించింది. ఆవిడే పరిపాలకురాలైంది. కానీ రాజవంశ స్త్రీలు పరపురుషుని కంట పడరాదు. (న్యాయ విచారణ సమయంలో నలుగురి ఎదుటా పడటమనేది, ఈ కోవక్రిందికి రాదు. తీర్పు కాబోయేవరకూ, ఎవరు పరపురుషులో, ఎవరు స్వీయపురుషులో ఎలా నిర్ణయించటం?) ఆమె ప్రతినిధిగా వాసవుడే పరిపాలనా భారం వహించాడు.

*　　　　*　　　　*

అప్పటినుండీ రాజ్య పాలకులుగా బానిసలు వచ్చారు. రాజ్యపాలకుడుగా వచ్చిన ప్రారంభకాలంలో, కొన్ని కఠినమైన

శాసనాలను వాసవుడు అమలు జరిపాడు. తన రాజ్యంలో ఎక్కడా 'బానిస' అన్న పదప్రయోగం చేయరాదనీ, ఏ రూపంలో ఎక్కడ, ఎప్పుడు ఆ శబ్దం ఉచ్చరింపబడినా కఠినంగా శిక్షింప బడతారనీ శాసించాడు. శాసన ధిక్కారులను క్రూరంగా అణచివేశాడు. ఉచిత విద్యాశాలలు దేశమంతటా నెల కొల్పాడు. అందరితో కలిసి సారంగ జాతీయులు (బానిస జాతీయులు కాదు) సహవిద్య నభ్యసించారు. దానధర్మాలు వారు వీరనక చేశాడు. సంగీత సాహిత్యాది లలితకళలను సమాదరించాడు. దయానిధిగా పేరు పొందాడు. కానీ వాసవుడెప్పుడూ, ఏదో మనోవ్యథతో కుమిలుతుండేవాడు. జయంతితో, అతడు వైవాహిక సుఖమపేక్షింప లేదు. కొన్ని సంవత్సరాలవరకూ ఆమెను చూడనుగూడా చూడలేదు. తన జాతి స్త్రీని వివాహమాడి, సంతానాన్ని పొందాడు. ఆ సంతానానికే రాజ్యము నప్పగించాడు. జయంతి పుత్రుడు – (వివాహం నాటికే రాజపుత్రి గర్భవతి. ఈ విషయం న్యాయస్థానంలో వెల్లడయింది. ఈ బిడ్డకు తండ్రి – ఒక్క జయంతికే తెలుసు. తెలుసుకోవాలని వాసవు డెప్పుడూ ప్రయత్నించలేదు.) సారంగులచే చంప బడాడు. కుకురు వంశం జయంతి నిర్యాణంతో అంతమయింది. తమ ఈ స్థితికి కారణభూతమైన జయంతి పేరుతో వాసవుడు ఒక మహానగరం కట్టించాడు. తన రాజధానిని స్వర్ణపురినుండి జయంతికి మార్పించాడు. ఆ తరువాత వచ్చిన సారంగ ప్రభువులు గూడా జయంతినే రాజధానిగా చేసికొని తమ భక్తి ప్రపత్తులను వెల్లడించారు.

* * *

మృత్తికా పత్రాలలో ఇంతవరకే విషయం లిఖించబడి ఉన్నది. కాల నిర్ణయం గూడా దాదాపు నిర్ణయించటం జరిగింది. నడి వీధుల్లోను, ఇతర చోట్లా లభించిన ఆయుధ శకలాలను బట్టి చూస్తే, అవి అశోకుని సైనికులవిగా తోస్తున్నది. ఆ కాలంలో, మరే సైన్యానికీ లేని విచిత్రమైన ఆయుధ సంపద అశోకుని కుండేదని చరిత్ర చెబుతున్నది. చరిత్ర వర్ణించిన అన్ని వర్ణనలూ, ఆ యా, ఆయుధ శకలాలకు సరిపోలుతున్నాయి. దూషణతో కూడిన తామ్రాది శాసనాలు గూడా అశోకునివే అయి ఉండాలని విజ్ఞులు భావిస్తున్నారు. అశోకుడు రాజ్యపాలనమున కొచ్చిన విధానాన్ని బట్టి; అలా కవ్వించి, కదనంలోకి దింపి, సర్వనాశనం చేయడం అశోకునికి క్రొత్త కాదని బోధపడక మానదు. నగరాన్ని భస్మీభూతం చేసిందిగూడా అతనేనని, అశోకుని చరిత్రవల్లనూ, ఇతరాధారాల వల్లనూ తేటతెల్ల మవుతున్నది. కళింగ రాజ్యం వరకూ చొచ్చుకొనివచ్చిన అశోకుని సైన్యాలు, జయంతిని పొట్టబెట్టుకొనకుండా ఉండటం అసంభవం !

అయితే ఈ సారంగ రాజ్యాస్తమయం, క్రీస్తుపూర్వం మూడవ శతాబ్దిలో జరిగినదన్నమాట. రెండువందల సంవత్సరాలు (సుమారుగా) సారంగులు పరిపాలించారంటే, వాసవుడు క్రీస్తుపూర్వం అయిదవ శతాబ్దం వాడయి ఉండాలి. జగత్పూజ్యుడైన గౌతమబుద్ధుడు కూడా ఆ శతాబ్దం వాడే !

ఒకటి మాత్రం నిజం ! ప్రతి తరమూ తనకు కావలసిన వారిని తనే సృజించుకొంటుందట. అయిదవ శతాబ్దంలో అమానుషమైన అటువంటి సామాజిక విధానం ఉండబట్టే, కరుణా సింధువైన గౌతముడుద్భవించాడేమో ? .

సమాప్తం